

МИОДРАГ КОМАРЧЕВИЋ
ЉУБО ПЕЈАНОВИЋ
МИЋА ЖИВОЈИНОВИЋ

ТЕХНОЛОГИЈА ПРИМЕНЕ ФИД - ОПЕРАЦИЈА У ПРОЦЕСУ РАЗБИЈАЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Контекстуални оквир

Већина аналитичара, како код нас тако и у свету, једногласна је у оцени да је криза на простору бивше Југославије почетком деведесетих година догађај који је у геополитичком, геостратешком, војно-безбедносном, економском и наравно правном смислу, обележио последњу деценију двадесетог века у светско-историјским размерама. Југословенска криза са свим својим аспектима и димензијама, не може се, међутим ваљано сагледати и оценити уколико се изузме из ширег контекста промена на међународном плану након завршетка прве фазе Хладног рата. Из тих разлога, обрада ове теме у методолошком смислу одвијаће се у сталном смењивању, или прецизније укрштању двеју истраживачких перспектива и аналитичких оптика-локалне и глобалне. (Радојчић М, 2002: 118)

Управо зато што је комплексна и мултидимензионална, што је многострано условљена широким, разнородним и никад до краја сагледаним скупинама различитих интереса, како на локалном тако и на глобалном плану, и што и сама продукује велики број наглашено диференцираних и тешко мерљивих учинака, југословенска криза се може посматрати из различитих углова и анализирати са различитих гледишта. Један од тих начина је и сагледавање односа америчке Стратегије сукоба ниског интензитета као полазишта за разбијање југословенске заједнице односно примене метода и облика испољавања „ФИД операција”, које се директно преламају кроз све фазе решавања кризе. С тога, по свим параметрима и обележјима, југословенска криза се не може уклопити у транспарентне аналитичке обрасце, као што је то случај са ранијим кризама, нити пак, у поједностављене експозиторне схеме.

Завршетком прве фазе Хладног рата у спољној политици и геостратешким плановима САД, започет је процес редефинисања и позиционирања нове улоге Балкана у условима глобалне прерасподеле и прекомпозиције моћи. Упоредо са јачањем интереса САД за регион који се назива „проширени Сре-

дњи исток или Евро-азија”, подручје Балкана добија све више на значају у америчким стратешким пројекцијама. Тај регион иначе, по замислима америчких стратега, обухвата област Кавказа, јужни део каспијског басена, централну Азију и делове Балкана. Стратешки циљ САД, који су операционализовани конкретним плановима, јесте даљи продор Новог светског поретка на исток, стезање обруча око Русије и несметан приступ природним ресурсима који се налазе на том простору. Суштина тог плана представља осигурање искључиве хегемонистичке позиције САД, не само у односу на противнике него и на атлантске и пацифичке савезнике. Основни инструмент глобалног хегемона је војна сила, која треба, у комбинацији са „меком” моћи да оствари „синергетски ефекат”, а то је глобално вођство. (Аврамов С, 1997: 49.) Према расположивим и доступним информацијама, процес разбијања Југославије, почетком деведесетих година, интегрални је део тог ширег плана. Америчка визија новог прекомпоновања европског региона у ширем, односно Балкана у ужем смислу је, пре свега, успостављање америчке сфере утицаја, тј. потпуна војно-безбедносна политичка контрола тог региона, као основице или мостобрана за даљи продор ка Евро-азији. Из тог глобалног контекста, могу се разоткрити прави мотиви, разлози и конкретни интереси САД, као једине преостале хиперсиле у разбијању бивше Југославије, односно трагични догађаји који су са тим коинцидали или непосредно следили. Тим пре, што је спољна политика САД, подржана глобалном стратегијом била усмеравана реалполитичким, односно интересним, а затим и морално-вредносним мотивима. Да би омогућила успостављање Новог светског поретка и осигурала своју водећу улогу у њему САД су почетком деведесетих година иницирале серију Балканских ратова како би успорили уједињење Европе, потиснули Русију са ових простора, маргинализовали УН и релативизовали НАТО савез као нови систем колективне безбедности. Концептализација плана разбијања Југославије, започета крајем осамдесетих и почетком деведесетих година, напосто је изнудила главног непријатеља тога концепта. Ван сваке сумње, то су сви који су декларативно били за очување државе јужних Словена. (Радиновић Р, 2004: 9). Према томе, поступци савезне државе, њене оружане силе – ЈНА, а касније и Србије, препознати су као евентуална препрека за остваривање Новог светског поретка, глобализације и успоставу америчке доминације, па је из наведених разлога морала бити декомпонована и фрагментирана на неколико мањих држава и такозваних протектората.

Америчка супремација, која ниједног тренутка није долазила у питање, као и конкретне методе и технологије за очување геостратешке моћи, уз неизбежну милитаризацију међународне политике, десуверенизацију и фрагментацију суверенитета, радикализацију унутрашњих етничких, верских напетости и тензија и покушај насилне универзализације вредности и стандарда, неизбежно су довели до њеног удаљавања од постојећих норми и правила међународног права и избрисале једно од њених најстаријих начела по којима државе одговарају за своје поступке.

Делујући као империјална сила, САД су од самог почетка постбиполарне ере настојале, најпре да дискредитују међународне организације, пре свега УН

и ОЕБС а затим да их инструментализују ради остварења својих националних интереса.

Следећи корак био је усмерен на овладавање и стављање наведених институција у функцију остваривања прокламованих или прикривених интереса.

У контексту наведеног развијен је широк спектар мера и активности у циљу деформализације или потпуног дезавуисања међународно-правног поретка.

На основу изнетог, намеће се закључак да је југословенска криза представљала у суштини „стратешку прилику” за реализацију свих напред наведених циљева и интереса који су дефинисани у Стратегији националне безбедности САД. Из тога произилази да је простор бивше Југославије био и остао експериментални полигон за тестирање и примену Стратегије сукоба ниског интензитета, дефинисање дипломатских и политичких технологија стварања и управљања кризама у циљу рушења, прекомпоновања и потчињавања државних структура, као и фрагментацију држава и њихово претварање у територије и протекторате који највише погодују даљој експанзији САД ка простору Евроазије, односно, пројектовању експеримената на Русију.

У контексту решавања југословенске кризе а посебно њеног ратног расплета јавља се једна фундаментална асиметрија: упоредо са јачањем лидерских тежњи и амбиција и сопственом геостратешком потребом за управљањем и вођењем међународних послова, умањује се значај и доследна примена међународних стандарда и норми. Кључна импликација ове асиметрије састоји се у предвидивој тенденцији даљег опадања снаге и моћи међународног права пропорционално порасту свеукупне моћи САД, уз истовремено уграђивање нових норми тзв. „инстант правила” у којима ће преовлађивати ванправни елементи, а они ће се селективно примењивати у зависности од интереса САД. На основу изнетог, произлази да су САД и НАТО државе упоредо са прикривеном (тајном), а касније и отвореном подршком сецесионистичких покрета и партија и њихових милитаристичких паравојних и параполицијских снага, трасирале и вршиле припрему терена за директно ангажовање сопствених и НАТО ефектива путем војних интервенција, најпре у септембру 1995. на Републику Српску и отворену агресију на Србију 1999. године.

Амерички план за разбијање Југославије датира још 1982. године. Наиме, тада је издата Директива бр.54 Савета за националну безбедност САД и Директива НСДД бр. 133, из 1984. године под називом „Политика САД према Југославији”. Оба ова документа су декласификована 1990.године и у њима је јасно назначено да је дугорочни циљ САД у Источној Европи створити уллове за реинтеграцију тих држава у Европску заједницу уз неопходност жестоког слабљења постојећих влада и режима. Међутим, да су у америчким пројекцијама, заиста постојали конкретни планови за разбијање Југославије, и да је то далеко од пружања помоћи сецесионистичким републикама, конкретно муслиманској влади у Сарајеву, можда најбоље илуструје интервју команданта Авијације, генерала Мајкла Ц. Дугана, објављеног у *New York Timesu*, (29. новембар 1992.), под насловом „Операција Балканска олуја” у коме је до дета-

ља изнео начин на који ће НАТО на челу са САД употребити оружану силу и расположиве војне ефективе по циљевима српских положаја. Након тога, он је по убрзаном поступку пензионисан. Ваздухопловна операција по положајима Војске Републике Српске (ВРС), септембра 1995. односно Војске Србије и Црне Горе, 1999. године, у потпуности се одвијала управо по изнетом плану генерала Дугана.

Фид операције: дистинктивна обележја појма

Према америчким званичним гледиштима, ФИД операција (Foreign Internal Defence), односно „Унутрашња одбрана пријатељске земље”, дефинисана је у Пентагону, у теоријском и доктринарном смислу 1976. године, у правилу ФМ 100-20 на основу искустава Вијетнама, Лаоса и Камбоџе. Ова операција подразумева примену мера, активности и поступака широког спектра „без формалног ратног стања” које предузимају оружане снаге и друге агенције САД у пружању помоћи држави која је уговором или споразумом између две владе, прихватила помоћ или подршку у одбрани од деструктивног деловања унутрашњих снага, или у новије време, наметањем те подршке уколико то одговара интересима САД. Другим речима, САД кроз примену ФИД операција, у зависности од сопствених интереса у дотичном региону и шире, користи дупле стандарде путем различитих форми којима угрожава или потпуно уништава суверенитет једне државе, на начин да преко сецесионистичких (терористичких) група и покрета, руши легално изабране владе, односно, штити претходно устоличене режиме. (Лукић Ж, 1994.)

Мада су оне саставни део војних операција оружаних снага САД, најчешће се ове операције организују и планирају у условима када се из оправданог разлога не може или не желе предузети мере непосредне војне интервенције. У остварењу својих циљева према земљи коју сервисирају пружањем подршке и помоћи и стављају под свој заштитни кишобран, САД најпре пружају држави „штићенику” дипломатску и политичку подршку како би се у светској и домаћој јавности створило уверење у оправданост таквих поступака, затим крећу у снабдевање „штићеника” оружјем и другом војном опремом и пружање обавештајне, инструкторске, експертске и саветничке помоћи, како би се он одбранио „сопственим снагама”. Уколико се реализоване мере и поступци покажу недовољним и неефикасним, приступа се непосредном ангажовању оружаних снага САД, како би у садејству или самостално одбранили од побуњеничких или сепаратистичких снага.

Пример таквог ангажовања снага и средстава ФИД операције јесте пружање помоћи Хрватској у војном сламању Војске Републике Српске Крајине.

Операција ФИД заснива се на тајном међудржавном уговору или споразуму САД и штићене стране, и том приликом се ангажује целокупан амерички потенцијал, у пуном капацитету, почев од дипломатије, привреде, обавештајних служби и специјалних снага за реализацију појединих мера и активности из различитих видова оружаних снага. Унутрашња одбрана пријатељске земље

остварује се искључиво оружаним и другим снагама САД, преко приватних војних консалтинг компанија или комбиновано.

Доктринарна и нормативна разрада фид операција

Након нестанка глобалне опасности и тзв. Совјетске претње, у америчким војним круговима, почеле су опсежне припреме на ревизији или редефинисању постојећих стратегија и доктринарних концепција, а све у циљу њиховог прилагођавања новим констелацијама снага у свету и новим потребама и изазовима. Највећи број до тада важећих стратегија или доктрина показало се превазиђеним и неефикасним у новом стратешком окружењу. У том интервалу, напуштене су поједине стратегије и замењене новим, а неке су морале бити подвргнуте ревизији. Готово идентичан случај је и са доктринарним концептима. За ФИД операције изузетан значај има увођење стратегије реаговања на регионалне кризе, а у домену доктрине увођење концепта „операције из свих димензија” (Мирковић Т, 1995: 64). Наведене стратешке и доктринарне промене имале су пресудан утицај на даље ситуирање ФИД операција у оквиру оперативног концепта под називом „Сукоби ниског интензитета”, који је 1993. године, усвајањем правила ФМ 100-5 преименован у концепт „Операције изван оружаног стања”. Промена доктринарног концепта, по аутоматизму, повукла је промене и код правила употребе оружаних снага, смерница и приручника које су у надлежности ресорног органа-Пентагона.

Стратегија сукоба ниског интензитета

Почетком осамдесетих година двадесетог века стратегија специјалног ратовања и на њој разрађена доктрина, модификована је у нову доктрину под називом „Сукоби ниског интензитета”. У борбеном правилу ФМ 100-20 из 1982. године, детаљно је у доктринарном погледу разрађен „Сукоб ниског интензитета”. У току 1986. године усвојена су нова доктринарна правила која су ближе разрадила мере и поступке оружаних и других снага САД у циљу пружања подршке пријатељским земљама. У званичним документима из тог периода, сви напори и мере оружаних снага на плану пружања подршке своде се на реализацију две врсте операција: пружање подршке побуњеничким или противпобуњеничким снагама у одређеној земљи. Сходно томе, оружане снаге и друге агенције у оквиру пружања услуга побуњеничким дејствима у другој држави обезбеђују опремање и обучавање побуњеничких снага, што се остварује:

- регрутовањем и организовањем снага за конвенционално или герилско ратовање,
- извођене психолошких операција,
- развоја институција и инфраструктуре,
- обавештајне подршке,
- субверзивног деловања,

- саботажа и
- снабдевање потребним средствима.

У другом случају, операције америчких снага у противпобуњеничким дејствима обухватају: обавештајне операције, здружене / комбиноване вежбе, цивилно-војне операције, достављање хуманитарне помоћи, логистичку подршку, контролу становништва и ресурса, борбу против трговине дрогом и тактичка дејства.

Операције изван оружане борбе

Извесне промене у погледу садржаја и примене ФИД операција настају 1993.године усвајањем новог борбеног правила у издању ТРАДОЦ-а ФМ 100-5. Ставови дефинисани у том доктринарном документу-насупротив свим очекивањима –у оном делу који се односи на ФИД операције, није донео револуционарне и далекосежне промене. Једина значајнија промена је та што се термин „Сукоб ниског интензитета” замењује термином „Операције изван оружане борбе”, тако да од тог периода први термин престаје да се користи у војној комуникацији, у војним документима и прописима и уопште у војној лексици. Уместо њега, користе се термин „Операције изван оружане борбе” или „Операције које немају ратни карактер”. Терминолошка промена и нова категоризација операција донела је и промену карактера наведених војних активности. Евидентна су настојања америчких војних стратега да нова правила прилагоде и у терминолошком и у садржајном погледу новим околностима. Пре свега, посебно истицање унитарног ангажовања САД на територији других држава и наглашавање улоге америчких оружаных снага у сукобима или кризама, било би по оцени стручњака контрапродуктивно с обзиром на задатак промовисања универзалних вредности, као што су демократија, слобода и слично. У садржајном погледу, дошло је до незнатног повећања броја операција у односу на „Сукобе ниског интензитета”. Према новом правилу, унутрашња одбрана страних држава добила је још више на свом значају, због промене приоритета ангажовања оружаных снага. Ове операције спроводе најчешће снаге за специјалне операције, али у одређеним ситуацијама те задатке могу реализовати и друге агенције самостално или у садејству. Пружање подршке и помоћи другим пријатељским земљама, реализује се путем: , саветовања, обучавања и организовања војних и паравојних формација стране државе, чиме се стварају предуслови да оне преузму одговорност за унутрашње или интерне нестабилности и кризе.

Рецептуре примене фид операција у серији грађанских ратова на простору бивше Југославије

Према доктринарном документу ФМ 100-5 из 1993.године у поглављу „Операције”, наводе се четири категорије операција из домена „Сукоба ниског

интензитета”, по старој терминологији, односно „Операција изван оружане борбе” у којима могу учествовати оружане снаге САД, а то су: (1) подршка побуњеничким или противпобуњеничким дејствима, (2) борба против тероризма, (3) операције одржавања мира и (4) мирнодопске „контиденси” операције. (Зељковић З, 2005: 99).

Поједине операције или активности не искључују једна другу, већ се често преклапају, допуњују или пак одвијају симултано. Цео спектар ових операција, с обзиром на степен и обим примене војне силе може се поделити у три категорије. У прву спадају операције које се примењују без употребе грубе војне силе (тврда моћ) и ту убрајамо: евакуација цивилног становништва из угрожених подручја, контрола наоружања, подршка домаћим цивилним структурама, хуманитарна помоћ и елиминисање последица и спасавање од елементарних непогода и других техничких катастрофа. У другу категорију спадају операције које укључују примену неких облика силе и то у ограниченом обиму: борба против тероризма, спречавање производње и растурања дроге, операције очувања и наметања мира, и најзад, трећа категорија која изискује употребу силе у већем обиму и ту спадају операције демонстрације силе, подршка побуњеницима и борба против побуњеника (Петковић М, 1998: 51-59).

Сви напред наведени облици и методе испољавања „Сукоба ниског интензитета” или новим жаргоном речено „Операције изван оружане борбе” су примењени од самог почетка избијања сукоба на простору бивше Југославије а првенствено на простору Хрватске и Босне и Херцеговине током грађанског рата 1991-1995. године и оружаног сукоба 1998-1999.г. на Косову и Метохији. Према томе, примена ових рецептура од стране САД представља константу када је реч о сукобима на овом подручју, јер је цео спектар метода и поступака-операција из тог арсенала у различитим фазама примењен са различитим степеном интензитета, обима и учесталости.

Примена ФИД операција на простору Хрватске

У бројним документима зараћених страна у Хрватској, мировних страна-УНПРОФОР-а, те других међународних организација и агенција, као и у низу обавештајних анализа и званичних публикација од стране НАТО и САД, могу се пронаћи бројни подаци који указују о размерама, обиму и ширини и чак динамици западног уплитања и директног мешања у унутрашње ствари. То све потврђује већ раније изнете тврдње западних теоретичара и обавештајних аналитичара о стварном ангажману западних држава и њиховој инволвираности у грађански рат и сукобе на овом простору. (Вудворд С, 1997: 187). Још и пре почетка оружаног сукоба на простору Југославије, дакле у фази припрема за извршење сецесије, велику помоћ Хрватској, не само у обавештајној, политичкој и медијској сфери пружила је обавештајна служба Немачке – БНД. Америчке обавештајне службе ЦИА (цивилна) и ДИА (војна), много пре избијања сукоба пружиле су помоћ Хрватској, нарочито у организовању и довођењу хрватских националиста из реда емиграције и њиховом инсталисању у државне војне и полицијске структуре.

Први контакти на највишем обавештајном нивоу почели су почетком 1992.године, након успоставе примирја и доласка мировних снага на линију разграничења, када је представник ДИА у Загребу генерал Џемс Клепер изразио спремност да се састане са обавештајним врхом Хрватске. Сви даљи контакти са хрватским обавештајним службама ишле су преко потпуковника Ричарда Херика који је био његов заменик. Убрзо је почела својеврсна „трговина” између две службе. Хрватска је доставила војној обавештајној служби САД руске подводне mine од петсто килограма и најмодернија руска торпеда, а затим и крипто - заштитне уређаје које је непосредно пред избијање сукоба набавила Ратна морнарица ЈНА. Заузврат, ДИА је испоручила Хрватској опрему за прислушкивање која је одмах инсталисана према граници Србије и Црне Горе. У тај тајни аранжман укључила се и Агенција за националну безбедност (НСА) која је и допремила уређаје који су били у могућности истовремено да снимају 20 000 телефонских разговора. Сарадња је настављена и током наредне две године а нарочито је интензивирана у фази припреме и реализације Хрватских операција на УНПА зоне: Масленица и Медачки чеп. У циљу окончања грађанској рата у Хрватској и БиХ, САД су настојале да што више оспособе хрватске и муслиманске војне формације да саме војнички поразе српске снаге у Републици Српској Крајини и Републици Српској. У склопу тога ЦИА је у сарадњи са хрватским војним и обавештајним врхом почела тајну операцију „Предатор”, како би избегла лош публицитет уколико би се сазнало да се САД стављају на једну страну у том рату. Та операција је подразумевала отварање једне строго чуване војне базе са које би полетали шпијунски авиони и беспилотне летелице дугог домета како би покривали комплетну територију БиХ до реке Саве на северу и комплетну територију Хрватске према југо-западу. За ту сврху изабран је оток Брач из чисто тактичких и безбедносних разлога. Операција која је трајала током 1994.године била је толико тајна да за њу нису знали ни амерички савезници из НАТО, све док случајно, то није открио немачки војни аташе. Након тога, база је премештена у једно напуштено место покрај Задра. Током вишемесечних снимања прикупљени су бројни подаци о распореду и величини снага Војске Републике Српске Крајине и ВРС, њиховом систему веза, крипто-заштите, распореду артиљеријских и ракетних јединица, складишта итд. Те обавештајне, као и друге неопходне податке ЦИА и ДИА су доставили хрватској страни непосредно пред отпочињање војне операције „Бљесак” у мају и „Олуја” у августу 1995.године.

Поред обавештајних операција америчке службе су имале великог удела у допремању наоружања и војне опреме упркос ембаргу Савета безбедности УН. Оружје је стизало са различитих дестинација, не само у луке на Јадрану, већ и ваздушним путем, најчешће на аеродром Плесо код Загреба. Трећи канал илегалног допремања наоружања за Хрватску и Босну и Херцеговину ишао је преко Словеније или преко Хрватско-Мађарске границе.

Улога приватних војних компанија у опремању и обуци хрватске војске

Тек недавна открића која су објавили водећи естаблирани часописи војно-политичког естаблишмента САД, откривају, презентују и потврђују јавности

раније изнете сумње да Америка, кроз реализацију ФИД операција, користи у великој мери услуге приватних војних компанија, како би заштитила сопствене оружане снаге од компромитације и одговорности за злочине које носе са собом форме и облици таквог деловања. По први пут наша јавност је имала прилику да сагледа размере учешћа тих приватних компанија које су за рачун америчке администрације биле ангажоване за време трајања грађанског рата у Југославији. Сазнања о тим активностима постоје већ неколико година, не само у документима влада чланица НАТО, у Уједињеним нацијама него и у озбиљном истраживачком новинарству, али су тек недавно доспеле у јавност.

У последње две деценије, од како је почела „приватизација” рата, формирано је око 90 моћних војних фирми или компанија за пружање услуга које су данас активне у 110 земаља, од којих су неке имале одлучујући утицај у управљању ратовима на просторима бивше Југославије. Успон приватних војних корпорација је управо почетком деведесетих година и њиховим увођењем у реализацију америчких интереса у ратовима на овим просторима, попримио историјски невиђене размере. Експанзија профита везаног за „псе рата” односно услуге плаћеника потребне за вођење ратова, од обуке до логистичке подршке, преко стратешког планирања и скупљања обавештајних података до самог извођења ратних операција, последица је распада безбедносног биполарног светског поретка, с једне, и глобализације подручја безбедности, с друге стране.

Приватизација безбедности и насиља у облику тржишно оријентисаних војних фирми, држава постаје депривилегована у тој сфери, као што је то постала у домену финансија, трговине, и тако даље.

На реализацији ФИД операција на простору Југославије био је ангажован већи број војних корпорација од којих су најпознатије МПРИ (Military Profesional Resources Incorporates), Blekvoter USA, CACA, Titan, Dejnkorp, Kellog Brown & Root, огранак корпорације Halliburton, чији је председник био Бушов заменик Дик Чејни.

Илустрације ради, ова последња фирма у интервалу од 1992 – 2003. године, у Босни, на Косову и Метохији и у Македонији, зарадила је скоро две милијарде долара. Све наведене корпорације, у мањем или већем обиму, по налогу америчке администрације у координираним активностима, обучавале су и наоружавале све српске паравојне и параполицијске снаге почев од Хрватске, Босне Космета и Македоније. Осим тога, за њихов рачун, скупљале су обавештајне податке, контролисале комуникације, укључујући и ваздушни простор, систем веза, вршиле извиђачке послове, непосредно учествовале у изради планова, процесу руковођења и командовања и извођењу војних операција на терену, искључиво против српске стране. Ове фирме, напред наведеним поступком, директно или индиректно носе кривичну одговорност за многа недела према српској страни које се огледају у злочинима према цивилном становништву, његовој депортацији у логоре и нехуманог поступка према њима, у намерном егзодусу (етничком чишћењу) са територије бивше РСК, РС и КиМ па све до илегалне трговине оружјем, дрогом, белим робљем и људским органима. Међутим, наведене приватне војне компаније, не подлежу одговор-

ности према међународном праву, те су унапред амнестиране за почињене злочине. Управо из тих разлога, потпуно је јасно зашто САД прибегавају ангажовању приватних војних фирми за обављање „прљавих” послова, инсистирајући на њиховој тајности, како би имала покриће пред сопственом и међународном јавношћу да званична политика Вашингтона не стоји иза тога.

Колико је то постала устаљена пракса, довољно показује податак да је у периоду од 1994. до 2003. године, само Пентагон, без других агенција потписао 3.061 уговор са 12 војних корпорација у вредности три стотине милијарди долара. Такве или сличне уговоре, осим Пентагона, склапају, по правилу, тајно, и Стејт департамент, ЦИА, војно-обавештајна служба ДИА, Национална агенција за безбедност (НСА), али, у изузетним случајевима, и сама Бела кућа, тако да се целокупни трошкови америчке администрације за изнајмљивање војних услуга могу само наслутити.

Иако наведене цифре које плаћа америчка администрација приватним војним компанијама, делују застрашујуће, стручњаци истичу да је то много јефтиније и прихватљивије са материјалног, моралног и етичког аспекта, јер резултати постигнути овим начином оправдавају уложена средства и на разне начине се компезују или враћају дотичном „спонзору”.

Ангажовање МПРИ у Хрватској

Америчка приватна фирма за војни консалтинг и пружање професионалних војних услуга – МПРИ, представља највећу приватну војну компанију у свету. Формирана је 1987. године, са седиштем у Александрији, држава Вирџинија, и окупља првенствено пензионисана војна лица свих видова, родова и служби америчких оружаних снага. Њихово формирање и тајна употреба као паралелне структуре званичним оружаним снагама САД, за прикривено деловање званичне политике, односно тзв „тајне дипломатије” Беле куће, временски се подударе са декларисаном Стратегијом Сукоба ниског интензитета и њеним саставним делом у форми ФИД операција и доктринарном настојању да се пројектовани циљеви спољне политике остваре применом различитог спектра дејстава испод границе отворене војне интервенције.

По налогу Пентагона 1991. године, потписан је, између руководства Хрватске и МПРИ, први у низу уговора о обучавању хрватских паравојних снага. Признавањем Хрватске од стране САД, ЕУ и Ватикана, створени су услови за склапање међудржавних уговора између Хрватске и САД а тиме и за реализацију ФИД операција. Независно од тога што је признање и добијање државности Хрватске било супротно међународном праву, као и чињеница да нису била решена кључна питања у вези сукцесије и положаја српског народа у њој, амерички званичници су злонамерно, сходно својим интересима, фактичку ситуацију прилагодили стратешким пројекцијама у којима су третирали Србе као побуњенике, а не као конститутивни народ по још увек важећем Уставу постојеће државе. У оквиру те поједностављене и карикатуралне шеме, дошло је до потпуне замене теза у којима су званичне оружане снаге државе (ЈНА) третиране као агресор, а српске војне јединице као паравојне формације, одно-

сно, РСК као „нелегитимна” државна творевина. Када се ова наведена конструкција манипулативног садржаја примени на матрицу ФИД операција, потврђује се теза да су све активности хрватске војске против Срба биле тумачене као борба против побуњеника, у којој онима који се боре против њих треба обавезно пружити америчку помоћ. Тако разрађена и медијски подржана помоћ америчке стране отворила је могућност за примену свих метода и форми испољавања ФИД операција на простору Хрватске.

У циљу припрема за коначно решење статуса српског ентитета у Хрватској, министар одбране Гојко Шушак је обновио тај уговор 15. новембра 1994. године, након чега је у Хрватску дошло 64 експерата МПРИ који су преузели обуку хрватских специјалних снага и гардијских јединица. Крајем новембра исте године потписан је војни споразум између министарства одбране Хрватске и Пентагона који је садржавао већи број одредби о обуци хрватске војске, учешћу америчких генерала у оперативном планирању, организовању и вођењу предстојећих операција, као и на пружању обавештајне и логистичке подршке у коначном обрачуну са Србима. Тим уговором је било прецизирано (и званично верификовано) и постављање америчких шпијунских летилица на острву Брач, електронског прислушног центра НАТО на територији Хрватске уперено против Срба са обе стране Дрине, коришћење аеродрома и лука на Јадрану и друга војно – безбедносна питања.

Усвајање предметних уговора, означило је директно ангажовање САД у јачању Хрватске војске у њеним припремама за војни обрачун са Србима, и тиме јасно профилисало Америку као једну од страна у овом сукобу.

На основу наведених војних споразума, убрзо су у Главни стожер хрватске војске пристигли, са свом пратећом опремом, реномирани пензионисани генерали и високи официри: Џон Галвин, бивши командант америчких снага у Европи, Карл Вуно, бивши начелник Генералштаба копнене војске САД, Ричард Грифит, бивши помоћник команданта америчке војске у Европи за обавештајна питања, Џејмс Линдзи, бивши командант специјалних снага САД и експерт за сукобе ниског интензитета, Ед Сојстер, бивши начелник Војнообавештајне службе, Сент Грозби, бивши начелник Војне академије у Форт Левенворту, као и други нижи официри и службеници обавештајних агенција.

При америчкој амбасади у Загребу формиран је „специјални тим” за пружање свих врста помоћи пријатељској земљи (у овом случају Хрватској) са амбасадором Питером Галбрајтом на челу, док је генерал Џон Свол, иначе војни саветник државног секретара САД, био задужен за координацију између МПРИ и владе САД.

Сви ови поступци јасно указују на синхронизовано деловање МПРИ и администрације САД, при чему је МПРИ изводио обуку, а влада Америке обезбеђивала наоружање, опрему и пружала политичку, дипломатску, психолошко-пропагандну, медијску, обавештајно - безбедносно, логистичку и друге видове подршке и помоћи.

Према војно - обавештајним изворима снага УНПРОФОР-а у Хрватској, тежиште активности МПРИ, била је обука хрватских официра и команди ранга

бригаде у тактичним радњама, организацији јединица, њиховом садејству, планирању извођења борбених и специјалних операција, коришћење обавештајних, сателитских и електронских података, компјутерској симулацији и др. Због краткоће времена које није дозвољавало комплетно преструктурирање хрватске војске по америчком, односно НАТО моделу, обука је фокусирана на обучавање вишег старешинског кадра, команди и штабова и оспособљавање Првог гардијског корпуса са осам елитних бригада, организованих по НАТО стандардима и попуњени добро плаћеним професионалцима. Каснији догађаји су потврдили да су ове гардијске бригаде представљале главну ударну снагу за извођење муњевитих борбених операција подржаних тешком артиљеријом и ваздухопловном подршком.

Упркос добро изведеној обуци, војни експерти с правом упозоравају да помоћ МПРИ не би била довољна за успех хрватске војске у операцијама „Бљесак” и „Олуја”, да није било снажног и координираног деловања и подршке САД и НАТО тим операцијама, под покровитељством УН и ЕУ. Колики је степен укључености САД у наведеним операцијама, види се и по томе што су у периоду непосредно пред њихово извођење, у оквиру Главног стожера, постојали Амерички центар за командовање, управљање и координацију хрватске војске, органи за психолошко-пропагандно деловање и Центар за обраду обавештајних података о војсци РСК, прикупљених америчким сателитима и злоупотребом посматрачких и мировних мисија ОУН на терену, које су несметано, користећи имунитет, шпијунирале српске снаге и њихове положаје за одбрану, у корист САД и Хрватске.

На основу до сада познатих чињеница, војни експерти, извлаче закључак да су амерички генерали и МПРИ непосредно руководили акцијама „Бљесак” и „Олуја” и да су, поред оружаних снага Хрватске, и они заправо били сукобљена страна у борби против Срба. Непосредно пред почетак операције „Олуја” а у склопу подршке хрватским офанзивним дејствима, амерички авиони су извели бомбардовање српских положаја, радарских система, центара везе и аеродрома, као и онеспособљавање српских комуникацијских уређаја електронским путем чиме је српска страна доведена у крајње неповољан стратешки положај из чега ће произаћи одлука војног руководства о повлачењу и нецелисходности прихватања оружане борбе са супротним странама које су чиниле бројније, технички опремљеније и савремено наоружане НАТО снаге. У тим офанзивним дејствима, хрватске гардијске јединице су представљале само први борбени ешалон, док су све друге битне и одлучујуће операције (ваздухопловна и артиљеријска подршка, електронско и сателитско обезбеђење борбених дејстава, комуникациона, информатичка, медијска, психолошко-пропагандна и логистичка подршка), пружале и непосредно изводиле снаге САД и НАТО.

Детаљан опис наведених операција, као и широка панорама њихове примене, може се пронаћи у бројним америчким часописима и публикацијама у којима војни експерти, стручњаци за специјалне операције и обавештајни аналитичари, износе своја стручна запажања која нису остала без одјека у јавности. Међу њима посебно треба истаћи Грегори Коплија, Јозефа Боданског,

стручњаке за сукобе ниског интезитета и неконвенционално ратовање, др Роналда Хадцета, директора Центра за међународне студије Универзитета „Свети Томас” у Хјустону, Стива Мајера, бившег шефа одељења ЦИА за Балкан, Саре Флаундерс, директора Центра за међународну акцију која је прва обнародовала улогу Америке у Стратегији сукоба ниског интезитета у студији „Балканска трагедија: непозната улога Пентагона, 1996”, Кис Вибса, холандског обавештајног стручњака, Цона Шиндлера, бившег припадника војнообавештајне службе ДИА, и низа других експерата и новинара (Бајднера, Маршала, Елзнера, и др.). У њиховим радовима, укључујући изворе на које се они позивају, детаљно је разобличена дуго скривана истина о стварној улози САД и чланица НАТО у разбијању Југославије по моделу Сукоба ниског интезитета, који укључују и ФИД операције.

На тај начин су врло јасно осветлили америчку улогу у припреми, планирању, организацији и извођењу серије грађанских ратова на простору бивше Југославије. У прилог томе надовезују се и недавно објављени радови неколицине европских стручњака. Тако на пример, немачки аутор Вили Вимер, у својим радовима доказује да је НАТО уз помоћ Немачке, а касније и САД, све југословенске ратове припремио и одлучујуће утицао на њихов коначан исход. Приближно исте ставове са њим дели пензионисани немачки генерал Хајнц Локаи у књизи „Der Kosovo – Konflikt – Wege in einen vermeidbarem Krieg”. Готово идентичне ставове и запажања у вези са тим, износи бивши немачки адмирал у НАТО, Елмар Смелинг у својој инспиративној и са мноштво доказа поткрепљеној књизи. Улогу немачке владе у припремама рата у бившој Југославији изнео је и немачки експерт тајне службе Ерих Шмит – Енбум.

Поред Хрватске, ФИД операције у идентичној или еластично – прилагодљивој форми, ситуацији и простору, у оквиру исте шеме, примењене су у току рата у БиХ, на Космету и у Македонији.

Искуства и поуке из разбијања Југославије и низа грађанских ратова на њеном простору, у коме је она послужила као полигон за тестирање нових облика примене „Операција изван оружане борбе”, амерички стручњаци су концептуално обрадили, аналитички средили, методолошки обликовали и преточили у званична доктринарна, стратегијска и борбена правила својих оружаних снага.

Литература:

1. Avramov, Smilja; *Trilateralna komisija*, Veternik, Novi Sad, 1998.
2. Avramov Smilja (1997): *Postherojski rat Zapada protiv Jugoslavije*, Veternik – Idij, Novi Sad
3. Bergner, T. Džefri; *Novi svetski poredak, nove supersile*, Beletra, Beograd 1994.
4. Vilić, Dušan i Todorović, Boško; *Razbijanje Jugoslavije*, Književne novine, Beograd, 1995.
5. Vilić, Dušan i Todorović, Boško; *Krize – Izazivanje i upravljanje krizama*, Grafomark, Beograd, 1997.

6. Radojčić Mirjana (2002): *Interesi versus moral u politici (na primeru razbijanja Jugoslavije i projekta globalizacije)*, Filozofija i društvo br IX –XX, Beograd.
7. Radinović Radovan (2004): *Laži o sarajevskom ratištu*, Svet knjige, Beograd.
8. Mirković Todor (1995): *Američka strategija posle „Hladnog rata”*, Vojno delo, br. 4-5, Beograd.
9. Zeljković Zdravko (2005): *Operacije drugačije od ratnih – oblik ugrožavanja bezbednosti malih zemalja*, Vojno delo, br.2, Beograd.
10. Petković Milan (1998): *Koncepcija globalne diverzije*, Kalekom, Beograd.
11. Vudvord Suzan /1997): *Balkanska tragedija*, Filip Višnjić, Beograd.
12. Mirković, Todor; *Strategije i doktrine velikih sila*, VINC, Beograd,2005.
13. Pavlović, Milorad i Popović, Novak; *Secesija u režiji velikih sila*, Institut za političke studije, Beograd, 1996.